

považuje — v plnom súlade s hlavnými tézami marxistickej gnozeológie — za vonkajšiu hybnú páku vývoja fyziky.

Autor si prácu rozdelil na dve časti. V prvej časti skúma na konkrétnom materiáli vývoj predstáv o stavbe atómu a vývoj teórií o povahe svetla, druhá časť obsahuje gnozeologické úvahy.

Ukazuje, ako Kelvin-Thomsonov model úspešne vysvetlil celý rad faktov — existenciu voľných elektrónov, tvorenie iónov. Objavy anglického bádateľa Ernesta Rutherforda však priniesli fakty, ktoré sa Kelvin-Thomsonovým modelom nielen nedali vysvetliť, ale mu protirečia. A tak sa Rutherford pokúsil o nový model atómu. Predstavy o stavbe atómu sa ďalej menili. Z týchto dvoch prípadov autor ešte nechce vyvodzovať všeobecné závery. Prechádza potom na vývoj teórií o povahe svetla. Newton vytvoril teleskovú teóriu svetla, podľa ktorej svetlo je prúd drobných častíc, Huyghens vytvoril vlnovú teóriu, ktorá považovala svetlo za pozdĺžne vlnenie. Medzi prívržencami obidvoch teórií nastali urputné boje. Dočasne zvíťazila korpuskulárna teória. Young objavil interferenciu svetla, ktorá sa korpuskulárnou teóriou vysvetliť nedala. Rozpor medzi novými experimentálnymi poznatkami a korpuskulárnou teóriou prehĺbili ešte objavy francúzskeho fyzika Fresnela. Tento dôkladne preskúmal difrakciu (ohyb) svetla. Youngove a Fresnelove objavy silne podlomili autoritu korpuskulárnej teórie a fyzici začali dávať prednosť undulačnej teórii.

Nové experimentálne objavy Faradaya a Webera a ich teoretické zovšeobecnenie Maxwellom zaistili panstvo novej elektromagnetickej teórií svetla. Toto panstvo bolo opäť len dočasné. Pokusy prinášali poznatky, ktoré sa Maxwellovou elektromagnetickou teóriou vysvetliť nedali. Z týchto rozporov sa zrodila kvantová teória.

Na tomto materiáli z dejín atomistiky a optiky autor presvedčivo rozvíja myšlienku, že vnútorným, relatívne samostatným zdrojom vývoja fyzikálneho poznania je neustále riešenie rozporu medzi starými teoretickými a novými experimentálnymi poznatkami. Faktický materiál je vždy neúplný, obmedzený, preto i každá teória má obmedzenú platnosť, preto i každý súlad, nastolený medzi faktickým materiálom a teóriou, je len relatívny a dočasný.

Táto myšlienka je potvrdením štvrtej tézy marxistickej dialektiky, že obsahom vývojového procesu je boj protikladov, boj starého s novým, z ktorého víťazne vychádza nové.

Všetky štyri články zborníka sa vyznačujú snahou spájať marxizmus-leninizmus s vedami a aktuálnymi otázkami nášho života. Články sú písané tak, že sú prístupné aj čitateľovi bez väčšej filozofickej erudície.

J. Švihran

SBORNÍK PRACÍ FILOZOFICKE FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERSITY,

ročník III, řady filosofické (B), č. 2, str. 182.

Dňa 19. XI. 1952 dožil sa dekan filozofickej fakulty v Brne a profesor psychológie prof. dr. Vilém Chmelař šesťdesiatich rokov. Z príležitosti tohto jubilea venovali mu jeho spolupracovníci, priatelia a žiaci celý rad štúdií a článkov. Väčšina z nich je uverejnená v uvedenom zborníku. Ostatné práce venované jubilantovi budú publikované v ďalších zborníkoch alebo v iných odborných časopisoch. Toto číslo obsahuje predovšetkým články psychologické, ale aj z iných odborov filozofických, o ktorých podávame stručnú zprávu.

L. Kolaříková, *Vědecké dílo prof. dr. V. Chmelaře.*

Z tohto článku získame stručný pohľad na dlhoročnú tvorivo-bádateľskú činnosť prof. dr. V. Chmelařa v oblasti teoretickej a použitej psychológie. Dlhé roky pracoval na úseku defektológie (učiteľ na zvláštnej škole pre telesne chybných 1926—1931). Tu sa zaoberal niektorými problémami psychického vývinu telesne chybného dieťaťa.

V oblasti poradenskej praxe hľadal metódy, ktoré mali umožniť správne zaraďovanie

mládeže na rôzne pracoviská. Riešil aj konkrétne problémy týkajúce sa jednotlivých pracovísk.

V mnohých článkoch sa zaoberal aj otázkami pedagogicko-didaktickými.

Jeho záujmy však boli zamerané najmä na riešenie zložitého problému — zrakového vnímania, a to predovšetkým experimentálne. Odtiaľto pramení väčšina jeho väčších a menších diel zásadného významu.

Autorka článku nás pomerne podrobne oboznamuje s postojom prof. dr. Chmelača k ústredným problémom jeho bádateľskej činnosti.

Prof. Chmelač tvorivo zasiahol aj do riešenia otázok vývinovej psychológie (predmetné vnímanie u detí, zmyslová činnosť a pozornosť u detí a pod.).

Paralelne sa tiahla jeho činnosť pedagogicko-organizačná na vysokých školách a vedecko-popularizačné účinkovanie na Morave.

Autorka vyzdvihuje neustále snahu prof. dr. Chmelača o tvorivé spracúvanie problémov, o ich presné experimentálne podloženie a najmä jeho snahu o to, aby táto činnosť obohatila nielen teoretickú oblasť psychológie, ale aby umožňovala riešiť predovšetkým naliehavé problémy praxe.

L. Monatová a J. Sedlák pripravili *Soupis prací prof. dr. V. Chmelače od roku 1913—1953*.

A. Jurovský, *Vlastnosti osobnosti v kladných a záporných reakciách druhých ľudí*.

Táto štúdia patrí medzi najrozsiahlejšie v zborníku. Je výsledkom pokusu, ktorý bol vykonaný v školskom roku 1947—1948. Pokusným materiálom boli poslucháči psychologického seminára Filozofickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave a poslucháči pedagogickej fakulty v činnnej službe učiteľia (národných a stredných škôl).

Pokusné osoby mali zodpovedať na otázku, ktoré vlastnosti na druhých osobách považujú za kladné, ktoré za záporné. Z analýzy získaného materiálu vyplynuli autorovi mnohé zaujímavé závery. Uvádzame ich v stručnosti tak, ako nám ich autor podáva:

- a) vedomé reakcie pokusných osôb na ľudí z ich životného okruhu sú veľmi časté;
- b) najviac vlastností udávajú pokusné osoby o osobách milovaných, úradných a priateľených, najmenej o osobách, s ktorými sú v rodinnom vzťahu;
- c) odlišná je aj „objektívnosť“ hodnotenia osobných vlastností;
- d) v reakciách na vlastnosti osobností druhých ľudí majú prevahu charakterové vlastnosti v širšom zmysle slova;
- e) predmetom reakcií bývajú prevažne závažné vlastnosti osobností;
- f) obsah reakcií je určovaný nielen individuálnym vzťahom pokusnej osoby k druhým ľuďom, ale markantne sa prejavujú v nich spoločenské pomery dobové.

R. Konečný, *Význam psychologie v určování typů vyšší nervové soustavy*.

Autor, vychádzajúc zo stručného náčrtu skúmania typov vyššej nervovej činnosti Pavlovom a jeho žiakmi (Birman, Fedorov, Speranskij, Livanov), pokúša sa vidieť spoluprácu psychológa s fyziológom v týchto oblastiach:

- a) v spracovávaní skúmania životopisu a anamnézy,
- b) v anamnestickom určovaní základných vlastností nervových procesov,
- c) priamym pozorovaním osobností (normálnych alebo nenormálnych),
- d) v experimentálnom vyšetrowaní.

Autor pomerne stručne a málo konkrétne rozvádza možnosť spolupráce psychológa s fyziológom na tomto úseku.

J. Sedlák, *Dynamická kladná iradiace a koncentrace podráždění v pozitivní fázi světelné zrakové stopy*.

V krátkom článku autor podáva predbežné výsledky vlastného pozorovania procesu

zvážovania a zmenšovania pozitívneho následného obrazu v zrakovom analyzátoe po svetelnom podnete. Fyziologicky odôvodňuje tento jav pozitívnu iradiáciu.

L. M o n a t o v á, *Príspevek k odhadu veľkosti rôznych veľkých predmetů u 6—7 letých dětí:*

Vytýčený problém: sledovať odhadovanie veľkostí rôzne veľkých predmetov 6—7 ročnými deťmi na základe spontánnych podnetov alebo pomocou zameraných otázok. Získané výsledky:

- vystihnutie veľkosti malých predmetov bolo presnejšie ako veľkých;
- preceňovanie veľkosti sa vyskytlo pri malých, stredných a veľkých predmetoch;
- podceňovanie veľkosti sa vyskytlo len u veľmi veľkých predmetov.

Neadekvátnosť odhadovania veľkostí odôvodňuje autorka tým, že u detí neboli vytvorené a upevnené jednotlivé podmienené reflexy, ktorých komplex vytvára predpoklady pre správne odhadovanie veľkostí predmetov.

B. B á r t a, *Vliv únavy vzniklé při práci kováře na úmyslnou optickou pozornost.*

Autorova metóda spočívala v tom, že pomocou automatickej registrácie sledoval množstvo chýb, ktorých sa pokusná osoba dopustila. Dôležitým faktorom mu bol rozdiel v množstve chýb medzi jednotlivými meraniami. V percentách vyjadrené výsledky hovoria toto: čím dlhší je pracovný čas, tým väčšie je percento osôb s počtom chýb presahujúcich 13.

Autor tento jav odôvodňuje tým, že odpadové látky s hypnotickými vlastnosťami, ktoré sa vytvárajú v organizme v priebehu pracovnej činnosti, znižujú vzruchový tonus nervového tkaniva, takže pokusná osoba v tom čase nie je schopná konať zložitejšiu diferenciaciu podnetov.

K. Ž e h, *Psychotherapie a hypnotherapie alkoholiků.*

Článok nás stručne oboznamuje s novou liečebnou metódou alkoholizmu, tzv. hypnoterapiou, ktorá je individuálnou psychoterapiou. Účel tejto liečby, vytvoriť relatívne stály psychický odpor k alkoholu, bol okrem niekoľkých prípadov úspešne splnený. Autor opisuje niekoľko konkrétnych prípadov. Táto metóda nepatrí ešte k bežnej liečebnej praxi. Jej pôsobenie je ešte v štádiu overovania v experimentálnych podmienkach.

H. Š i p k a, *Zlozvyky ve stomatologické praxi.*

Autorovým cieľom bolo poukázať na niektoré psychické faktory, ktoré vedú k závažným stomatologickým poruchám. Poukazuje na konkrétne prípady, odhaľuje ich príčiny a poukazuje na dôsledky. Cenné sú jeho poukazy na použitie rôznych preventívnych metód vo výchove dieťaťa.

K tomuto článku patrí fotografická príloha.

L. Š t e j g e r l e, *Príspevky k fysiologii a psychologii řeči na podkladě učení I. P. Pavlova o vyšší nervové činnosti.*

Autor poukazuje na nevyhnutnosť podrobnejšie rozvádzať Pavlovove poučky v uvedenej problematike. Jeho článok má byť pokusom bližšie objasniť niektoré javy vo vývine reči.

Akademik O. C h l u p, *Krátká úvaha o katedrách pedagogických a naukových (písané roku 1952).*

V tomto článku sa poukazuje na základné povinnosti a cieľ činnosti katedier pedagogických a naukových na pedagogických fakultách z hľadiska nových reforiem vedeckej prípravy poslucháčov a vedeckej kolektívnej práce na vysokých školách.

J. D i a m a n t, *Pokus o analysu emočních reakciů na podkladě experimentálních dat se zvláštním zřetelom k projevům asociačním a motorickým (Výňatek z disertační práce).*

Vytýčená problematika:

- a) zistiť prejavy primárnych a sekundárnych emócií u pokusných osôb toho istého povolania použitím modifikovanej metódy sovietskeho psychiatra Lurii;
- b) vypočítať a doložiť pôsobivosť (t. j. schopnosť vyvolať emóciu) jednotlivých slovných podnetov na danú skupinu osôb;
- c) hľadať príčiny zhôd a nezhôd medzi objektívnymi a subjektívnymi prejavmi emócií, medzi emočným zážitkom a emočnou reakciou a pokúsiť sa o fyziologický výklad mechanizmov pôsobiacich pri Luriovom pokuse.

Autor si nenárokujú riešením obsiahnuť celú zložitú problematiku, ale veľmi podrobným rozborom jednej stránky prispieť k jej riešeniu.

L. M o n á t o v á, J. S e d l á k, *Pavlovovský rejstřík.*

Obsahuje súpis niektorých termínov z fyziológie vyššej nervovej činnosti. Obsahuje termíny len českých a slovenských prekladov. Autori si vytyčujú skromný cieľ: umožniť čiastočný pohľad do problematiky, ktorú rieši Pavlov. Súpis má byť podnetom pre ďalšiu systemizáciu a klasifikáciu pavlovovských pojmov.

P. N o v á k, *Progresivní vlastnosti hudebních děl.*

Autor poukazuje na rozdiel medzi zvukovým akustickým materiálom a umeleckým hudobným dielom.

Stat' *Diskuse* obsahuje diskusné príspevky:

a) *Otázka hudby hrané k práci a hudby reprodukované do veřejného prostoru* (M. Novák).

b) *K otázce poměru umění a nadstavby* (Z. Kudělka).

O článkoch v zborníku sú uvedené obsahy v reči ruskej, anglickej a nemeckej.

Vcelku možno povedať, že uvedeným zborníkom sa nám dostáva do rúk súbor prác, cenný práve svojou konkrétnosťou nadhodených a riešených problémov.

E. Rybářová